

SOLDAAT IN URUZGAN

Niels Roelen

*Soldaat
in Uruzgan*

Uitgeverij Carrera, Amsterdam 2009

Voor Blossum, Muppet en Binkie

© 2009 Niels Roelen

© 2009 Uitgeverij Carrera, Amsterdam

Voorwoord © Arnon Grunberg

Omslagontwerp Riesenkind

Foto omslag privécollectie auteur

Auteursfoto Bas Losekoot Photography

Opmaak binnenwerk ZetProducties

ISBN 978 90 488 0231 9

NUR 301

www.uitgeverijcarrera.nl

Carrera is een imprint van Dutch Media Uitgevers bv.

Mixed Sources

Productgroep uit goed beheerde bossen
en andere gecontroleerde bronnen
www.fsc.org Cert no. SCS-COC-001256
© 1996 Forest Stewardship Council

Mein Herz brennt

De titel van dit boek en het beroep van de schrijver, majoor bij het Nederlandse leger, kunnen voor verwarring zorgen. Verwarring is hier een eufemisme voor slordig en vooringenomen lezen. Dit boek gaat niet over de vraag of de Nederlandse missie in Afghanistan al dan niet gerechtvaardigd en succesvol is. Voor hen die het zijn vergeten: een militair behoort geen mening te hebben over de opdrachten (om het wat beladen woord ‘bevelen’ te vermijden) die hem worden gegeven. Zeker, vrijwel elk beschaafd leger onderricht zijn militairen dat bepaalde immorele bevelen geweigerd dienen te worden. Maar wie zich langer dan twee minuten verdiept in het instituut Leger of een ander hiërarchisch instituut begrijpt dat het weigeren van een als immoreel ervaren bevel niet zo gemakkelijk is als het lijkt. Het is veelzeggend dat al te snel wordt aangenomen dat militairen een mening moeten hebben over een missie terwijl diplomaten, die geacht worden het beleid van hun land in het buitenland uit te dragen, van die plicht tot reflectie ontslagen lijken te zijn. Misschien omdat ze niet schieten. Waarbij dan wel heel gemakkelijk wordt vergeten dat de meeste militairen ook niet schieten, maar er slechts zorg voor dragen dat andere kunnen schieten.

In het oorlogsrecht wordt het, meen ik, als geoorloofd beschouwd te schieten op vijandelijke militairen omdat deze op je kunnen schieten of het schieten van hun collega’s mogelijk maken. Maar ook over diplomaten kan worden gezegd dat zij het schieten mogelijk maken.

Dit boek is ook geen verslag over hoe de Nederlandse aanwezigheid in Afghanistan wordt ervaren door een Afghaanse burger. Die boeken zullen er hopelijk ooit komen, als niet in de vorm van een boek dan wellicht als een ooggetuigenverslag. Hoe onbetrouwbaar dergelijke verslagen ook mogen zijn, historici kunnen niet zonder; de geschiedenis kan niet zonder.

Niels Roelen is geen inwoner van Uruzgan, hij is een Nederlandse militair die naar Uruzgan is gestuurd. Hem verwijten dat zijn ooggetuigenverslag geschreven is vanuit zijn perspectief is zoiets als een kameel verwijten dat deze geen tonijn is.

Iedereen die schrijft of spreekt, past een vorm van zelfcensuur toe. Spreken zonder filter is volgens mij niet alleen moeilijk maar misschien wel onmogelijk. Professor Bastiaans diende LSD toe om daarmee onbewuste oorlogsherinneringen aan zijn patiënten te ontlokken. Deze methode is niet onomstreden, maar in het dagelijks leven, en ik reken memoires maar even tot het dagelijks leven, is deze vooral asociaal. Wie spreekt of schrijft, is zich bewust van het mogelijke effect van zijn woorden. Ik ben regelmatig beschuldigd van schaamteloosheid, wat niet altijd even complimenteuz was bedoeld, maar ook in mijn meest schaamteloze uitingen zit een zekere bewuste of onbewuste censuur.

Op grond van mijn twee reizen naar Afghanistan en op grond van de paar dagen die ik in de buurt van de schrijver van dit boek heb mogen doorbrengen durf ik te zeggen dat dit een eerlijk boek is.

Zeker, als halve ingewijde ben ik hooghartig genoeg om te menen dat ik tijdens het lezen kleine brokjes zelfcensuur heb ontdekt. Een Duitse uitgever zei ooit tegen me, naar aanleiding van een brievenboek dat ik had gepubliceerd in Nederland: 'Hiermee had je moeten wachten tot alle betrokkenen dood zijn.' Het is goed dat Niels Roelen niet heeft gewacht tot alle betrokkenen dood zijn en zijn uiterste best heeft gedaan rekening te houden met de betrokkenen.

Ik weet dat de afdeling Voorlichting van Defensie zich zorgen maakte om dit boek. Zij mag zich zorgen maken. Voorlichters, voor welke instelling of bedrijf zij ook werken, lichten namelijk niet voor; zij verkopen, zij brengen iets aan de man. Geen woord dat zo sterk aan Orwells 'Newspeak' herinnert als 'voorlichter'.

Wie goed leest, zal merken dat er in dit boek niets wordt verkocht. Waar soldaten schrijven, vrezen sommigen propaganda. Niets is minder waar. (Ik mag van de gelegenheid gebruikmaken om Defensie op te roepen een einde te maken aan het voorschrift dat 'embedded' journalisten hun teksten moeten voorleggen aan een persofficier. Hoewel ik in de praktijk geen censuur heb ervaren is de verdenking van censuur, die embedded journalistiek met zich meebrengt, schadelijk voor de journalist en voor Defensie. Nog afgezien van het feit dat het een uitnodiging is voor corruptie, of denkt Defensie echt dat de persofficier die mijn stukjes moest lezen ongevoelig is voor mijn charmes? Laat Defensie een voorbeeld nemen aan het Amerikaanse leger, waar de journalist als hij eenmaal binnen is, kan schrijven wat hij wil.)

Veelzeggend is het dat een cultureel televisieprogramma van de VPRO dat het niet lang heeft uitgehouden *Propaganda* heette. Al die halve en hele kunstenaars, politici en zelfbenoemde deskundigen die de talkshows van Nederland bevolken zonder in de gaten te hebben dat zij niet subject maar object zijn, dat zij als koe de talkshow ingaan en er als worst uitkomen, bedrijven propaganda.

Ik denk niet dat er veel militairen zijn, en al helemaal niet veel Nederlandse militairen die bereid zijn, zoals Niels Roelen, te beschrijven hoe ze overwogen hebben een burger als schild te gebruiken in geval van nood. Iets wat volgens het oorlogsrecht verboden is.

Niels Roelen slaagt erin over het vuurgevecht te schrijven zonder het te verheerlijken en te romantiseren, wat de argeloze lezer wellicht zou kunnen doen denken aan minder prettige ideologieën. Roelen ontkent zijn angst noch zijn sentimentalisme, maar even-

min ontkent hij het plezier, ik heb er geen ander woord voor, dat het vuurgevecht in hem wakker maakt. Zoals hijzelf schrijft: ‘Eigenlijk heb ik me nog nooit zo springlevend gevoeld als op het moment dat ik dacht dat ik doodging.’

Dat is de werkelijke bijdrage van Niels Roelen aan de publieke discussie over Afghanistan, over welk oorlogsgebied dan ook, dat hij inzicht biedt in de motieven van de gewillige strijders. En hoewel ik er niet aan twijfel dat Niels Roelen er andere denkbeelden op nahoudt dan ik, bijvoorbeeld over de missie in Afghanistan maar ook over talloze andere zaken, en hoewel ik soms het vermoeden heb dat hij vooruitgang ziet waar ik absurditeit zag, is zijn boek prettig gespeend van ideologie en politiek. Het gevecht, de directe nabijheid van de vijand, en dus van de dood, laat ook geen ruimte voor politiek en ideologie. Die komen pas weer om de hoek kijken als de dood draaglijk moet worden gemaakt voor de nabestaanden of moet worden gelegitimeerd ten overstaan van de landgenoten.

Als inleider kan ik er niet omheen erop te wijzen dat ikzelf in dit boek voorkom. Ik onthoud mij van commentaar over zijn beschrijvingen van mijn persoon. Laat ik zeggen dat ik het een goede ervaring vond eens de beschrevene te zijn in plaats van de beschrijver.

Slechts één opmerking veroorloof ik mij. Roelen schrijft dat ik in Afghanistan kennismaakte met de band Rammstein. Dat is waar. Hij voegt eraan toe dat ik niet echt van Rammstein lijk te houden.

Misschien toen niet, maar ik heb grote delen van mijn roman *Onze oom* geschreven luisterend naar Rammstein. En ik heb overwogen het een citaat van Rammstein als motto mee te geven. Dat heb ik niet gedaan.

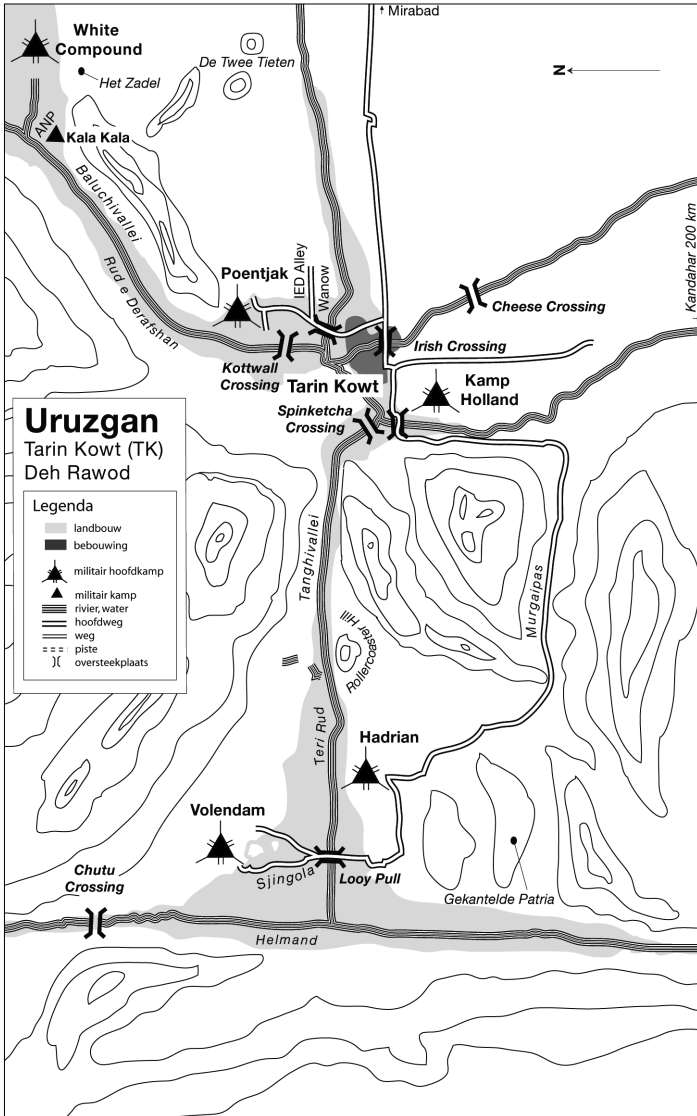
Maar dat citaat lijkt me een goede afsluiting van deze inleiding, een goede introductie bij het boek van Niels Roelen, over wie ik ooit in Afghanistan enkele seconden lang het gevoel had dat hij bereid was in plaats van mij te sterven, een merkwaardige sensatie

voor wie dat gevoel niet kent. Iets wat alle vriendschap ontstijgt, niet beter is of mooier, maar gewoon in een andere categorie thuis-hoort.

Enfin, Rammstein, uit het lied 'Mein Herz Brennt':

*'Nun liebe Kinder gebt fein Acht
ich bin die Stimme aus dem Kissen
ich hab euch etwas mitgebracht
hab es aus meiner Brust gerissen
mit diesem Herz hab ich die Macht
die Augenlider zu erpressen
ich singe bis der Tag erwacht
ein heller Schein am Firmament
Mein Herz brennt'*

Arnon Grunberg

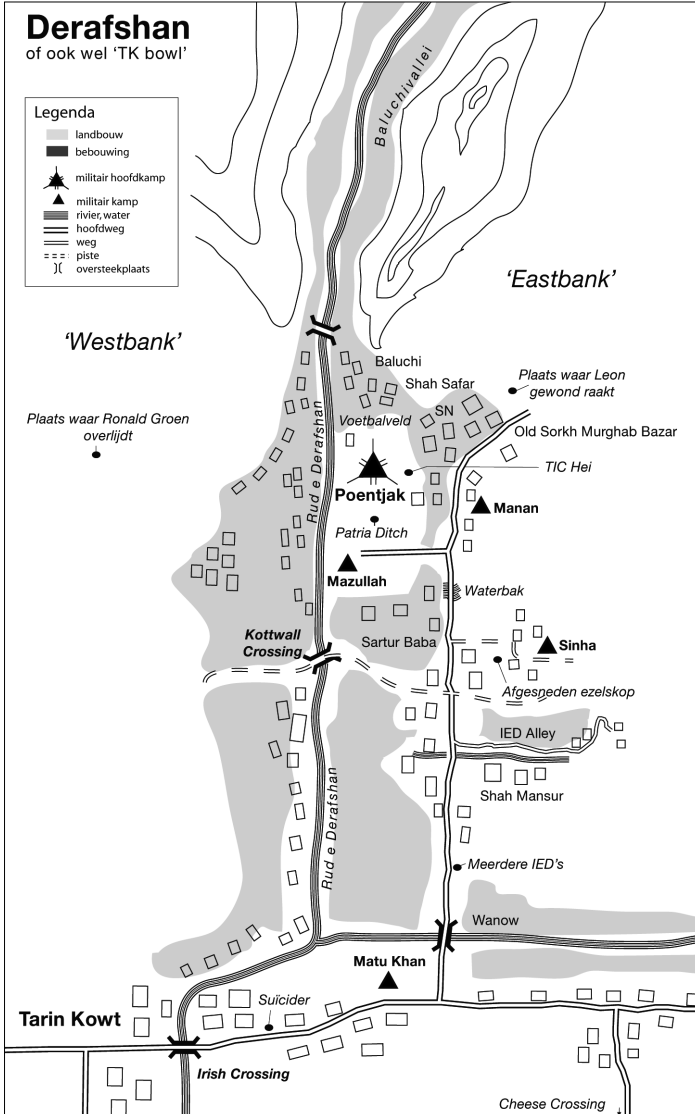

Derafshan

of ook wel 'TK bowl'

Legenda

- landbouw
- bebouwing
- militair hoofdkamp
- militair kamp
- rivier, water
- hoofdweg
- weg
- piste
- oversteekplaats

Net als Vik wil opstaan en de slaapkamer uit wil lopen, kijkt Fleur hem vragend aan.

‘Is er iets, Muppet?’ vraagt hij.

Ze schudt nee.

*‘Echt niet? Je weet dat je altijd alles tegen papa kunt zeggen, toch?’
Even twijfelt ze, haalt diep adem en kijkt Vik aan.*

‘Papa,’ zegt ze, nog steeds twijfelend, ‘ben jij een moordenaar?’

Het lukt hem niet om zijn dochtertje te blijven aankijken, dus staart hij maar naar de grond. Hij was zo trots toen ze daarnet voor het slapengaan samen een verhaaltje lazen, om de beurt een regel. Voor hij op uitzending ging kon ze dit nog niet.

Hij voelt zijn adem stokken en slikt terwijl hij nadenkt over hoe hij dit moet gaan uitleggen. Drie weken geleden kwam hij via Kreta naar Schiphol, en van daaruit naar huis. De eerste dagen was hij alleen maar blij om gewoon thuis te zijn en vooral erg moe. Nu is die roes langzaam vervlogen en heeft hij het moeilijk. Echt thuis voelt hij zich in Nederland nog niet; hij is stiller dan normaal en lijkt vaak zijn hoofd er niet bij te hebben. Veel familie en vrienden willen weten hoe het was, dus gaat het tijdens visites vaak maar over één ding, Afghanistan. Hij vindt het niet erg, want als hij zijn verhaal mag vertellen heeft hij een excuus om weer terug te vluchten. Dat Lot, zijn vrouw, er dan vaak voor spek en bonen naast zit, heeft hij meestal niet eens in de gaten.

Vik kijkt opzij. Zijn dochter zit rechtop in haar bed en kijkt hem angstig aan, wachtend op het antwoord.

‘Natuurlijk niet, Muppet. Hoe kom je daarbij?’

Ze trekt haar knieën op, vouwt haar armen om haar benen, kijkt

omlaag en haalt verlegen haar schouders op. Vik slaat zijn arm om haar heen en vraagt zich af hoe je iets aan een meisje van zes uitlegt wat je zelf ook niet helemaal begrijpt.

‘Een kindje uit groep 4 heeft op het schoolplein tegen me gezegd dat jij een moordenaar bent, want in Afghanistan heb je mensen doodgeschoten.’

Een paar dagen eerder was Vik op school uitgenodigd om in groep 4 te komen vertellen over Afghanistan. De kinderen mochten daarna vragen stellen. De meeste vragen gingen over de Afghaanse kinderen en hoe het land eruitziet. Jongens wilden weten of hij een geweer had en of hij die nu ook bij zich droeg.

‘Geweren horen niet thuis op scholen en het liefst wilde ik dat ze helemaal niet nodig waren,’ was zijn simpele antwoord. Dit leidde tot een volgende vraag, die veel indringender was: ‘Heb je wel eens iemand doodgeschoten?’

Iemand doodgeschoten... Door de vraag moest Vik direct terugdenken aan de patrouille in Sjingola. Vijfentwintig meter verderop werd er vanuit een akker op hen geschoten. Ze hadden geen andere keus dan terug te schieten en dus deed hij wat hij had geleerd.

Hij staaarde de klas in. In de ogen van de kinderen zag hij de spanning en hij wist dat ontkennen geen zin meer had. Hij probeerde uit te leggen dat er in Afghanistan soms slechte dingen gebeuren. Het was een verhaal over boeven die niet willen dat kinderen daar naar school gaan en die van alles van andere mensen proberen af te pakken. Ademloos luisterden de kinderen naar het verhaal, sommige met hun mond open. Toen hij klaar was, bleef de klas stil. De lerares bedankte Vik voor de tijd die hij voor hen had vrijgemaakt.

‘We willen graag wat voor je terugdoen,’ zei ze, ‘daarom gaan we een lied voor je zingen dat we hebben ingestudeerd voor de kerstmusical, die dit jaar over oorlog en vrede gaat.’

Vik bleef op het kleine stoeltje zitten toen de klas begon te zingen. Het voelde ongemakkelijk, een hele klas die voor hem alleen aan het

zingen was. Bij het refrein werd het hem ineens te veel. Hij barstte in tranen uit.

*‘Als het vrede was, geen schietende soldaten
Als het vrede was, geen bommen en granaten
Als het vrede was...’*

De lerares had het meteen in de gaten, maar wist niet wat ze moest doen. Ook de klas keek hem vreemd aan: de grote, stoere militair huilt om een liedje? Even haperden ze, maar ze zongen wel door.

De lerares sloeg een arm om hem heen. ‘Mijn excuses,’ zei ze, ‘dit was niet de bedoeling.’

‘Het is niet erg,’ stelde Vik haar gerust.

De kinderen keken hem nog steeds aan. Een meisje stak haar vinger op en vroeg: ‘Waarom huilt u?’

Vik veegde zijn tranen weg. ‘Omdat ik weet dat vrede niet overal zo gewoon is als hier in Nederland en ik hoop dat jullie je daarover nooit zorgen hoeven te maken.’

Pas twee dagen geleden hoorde hij dat ze vandaag, 7 juli 2007, zouden vertrekken. Het vluchtschema werd voortdurend aangepast aan de ontwikkelingen in Afghanistan, waardoor de vertrekkdatum onzeker was.

En nu staan ze dan opgesteld op de appelplaats van de kazerne, klaar voor vertrek. Met tegenover hen de ouders, kinderen en partners die achterblijven. Het weer is sober, bewolkt en winderig. Typisch Nederlands weer. In Uruzgan is het warm en droog, maar Uruzgan is nog ver weg.

Als kapitein is Vik vandaag niet de hoogste in rang en dus staat hij gewoon achter in de groep, die zo'n honderd man telt. Dat komt hem eigenlijk wel goed uit omdat het zo niet opvalt dat Fleur, zijn dochter, naast hem staat en zijn linkerhand vasthoudt. Hij krijgt er kippenvel van. Verderop staat zijn vrouw Lot met hun zoon Daan.

Bijna twee jaar geleden startte de discussie over deelname aan een missie in Afghanistan. Op de kazernes hield het de gemoederen flink bezig. Zelfs op een lagere school, waar hij was uitgenodigd om meer te vertellen over de werkzaamheden van Defensie, werd gediscussieerd over Afghanistan en welk besluit de politiek zou moeten nemen. De kinderen waren het er unaniem over eens dat Nederland militairen moest sturen, maar het 'waarom' bleek een lastigere kwestie. Uiteindelijk was er één meisje dat vastbesloten opmerkte: 'Omdat ik hoop dat er ook mensen zullen zijn die ons komen helpen als wij niet in vrijheid kunnen leven.'

Een dag na de discussie op school besloot de Tweede Kamer tot deelname aan de missie in Uruzgan, Afghanistan. Veel militairen

waren opgelucht en trots op het door de politiek in hen gestelde vertrouwen. Eindelijk was er zekerheid.

Terwijl de generaal een laatste toespraak houdt voor de vertrekkende militairen kijkt Vik om zich heen. Hij laat zijn blik over de mannen en vrouwen glijden die vandaag met hem op missie gaan. Naast hem staat Suus wat verdrietig te kijken. Zij is commandant van het logistieke peloton, dat als belangrijkste taken heeft ervoor te zorgen dat alle voertuigen inzetbaar blijven en alle verbruikte voorraden op tijd worden aangevuld. Ze is een echt familiemens en heeft het nu waarschijnlijk zwaar, niet alleen voor zichzelf, maar ook voor de anderen die vandaag afscheid nemen. Leon en Hei staan vooraan, borst vooruit en kin omhoog. De twee steviggebouwde sergeanten zijn goede vrienden en stralen trots en vertrouwen uit. Daarnaast staat Heeres, die de Afghaanse taal inmiddels het best beheerst en door zijn woeste baard en getinte uiterlijk de bijnaam *Tardjiman*, Tolk, heeft gekregen.

Terwijl hij een voor een de kerels naloopt, schieten de afgelopen anderhalf jaar door zijn hoofd. Het lijkt nog niet eens zo lang geleden dat ze begonnen aan de voorbereidingen. Het was niet de eerste keer dat ze zich voorbereidden op een missie. De meesten waren net als Vik eerder uitgezonden, naar Bosnië, Irak of Noord-Afghanistan, en een enkeling naar Cyprus. Ze wisten ook allemaal: een uitzending begint eigenlijk al op het moment dat je weet dat je gaat. Alles wat ze vanaf dat moment deden stond in het teken van dat ene doel, de uitzending. Vanaf dat moment trinden, leefden, aten en dronken ze – soms tot grote ergernis van thuis – Afghanistan.

Eigenlijk begon het allemaal op die bewuste 11 september, de *war on terror*, vormgegeven in operatie Enduring Freedom. De Amerikanen besloten om Afghanistan binnen te vallen en het land te bevrijden van het talibanregime. Ze begonnen in het noorden, bij de hoofdstad Kabul, en zo gingen ze tegen de wijzers van de klok in

van provincie naar provincie om uiteindelijk uit te komen waar ze nu zijn: de provincies Helmand, Kandahar en Uruzgan, waar het centrum van de taliban zich zou bevinden. Dit zou een andere operatie worden dan ISAF Noord, Pol-e-Komri en Irak, waaraan Nederland al had deelgenomen.

De beslissing om Nederlandse militairen naar Uruzgan te sturen, ging sneller dan Vik had gedacht. Zo rond de kerst in 2005 hoorde hij voor het eerst de geruchten. Er werd een verkenningsmissie georganiseerd waar de ministeries van Defensie, Buitenlandse Zaken en waarschijnlijk ook Ontwikkelingssamenwerking aan deelnamen. Daarnaast moest een kleine delegatie militairen de politieke doelen vertalen naar de benodigde middelen. Tot op dat moment waren er in Uruzgan alleen nog maar Amerikaanse militairen aanwezig. De verkenning zou slechts met enkele gepantserde voertuigen het hele gebied hebben doorgereden en nergens echt lastig zijn gevallen, door wie dan ook. De taliban waren er nog nauwelijks agressief, waarschijnlijk omdat hier bij de afwezigheid van een vijand geen noodzaak voor was.

Niet veel later startte in Nederland de politieke discussie: Defensie zou voor haar beurt gepraat hebben en de eventuele missie kwam onder zware binnenlandse politieke druk te staan. Voor de militairen was dit vervelend maar de voorbereidingen moesten doorgaan. Er werd heel veel research verricht. Er werden plannen gemaakt, die werden omgezet naar opdrachten die ze daar zouden gaan uitvoeren. Steeds sneller en beter werd in kaart gebracht hoe ze de missie moesten voorbereiden, wat hen daar te wachten stond en wat ze nodig hadden om de opdrachten uit te voeren.

Het was een lastige periode. In de eetzaal, op de rokersplek of waar je ook maar kwam, op elke kazerne in Nederland was de Uruzgan-missie het gesprek van de dag. Eigenlijk wist iedereen zeker dat ze zouden gaan en stonden ze klaar als sprinters in de startblokken. Maar niemand wist wanneer en voor wie het startschot zou klinken.

Een jaar lang was het dus niets anders dan trainen voor de missie. Alles geven op de oefeningen, vijftig weken met z'n allen van huis; in de weekenden thuis moe neerploffen op de bank, even bijtanken om er na het weekend weer tegenaan te gaan. Het was een *roller coaster*: van de teambuildingsweken op de stranden van Normandië, Juno en Sword Beach, naar Duitsland, waar ze tijdens een schietserie te horen kregen dat een Nederlandse F-16-piloot in de provincie Ghazni was verongelukt. Vervolgens naar Weert en Marnehuizen. Het hoogtepunt was de eindoefening bij Deelen, waar ze te maken kregen met scenario's uit Afghanistan, die werden geschreven en begeleid door de eerste militairen die uit het gebied waren teruggekomen. Op een onverwacht moment werden ze tijdens deze oefening bij elkaar geroepen omdat in Uruzgan de eerste Nederlandse militair tijdens gevechtshandelingen was gesneuveld. Cor Strik, een twintigjarige korporaal, was tijdens een operatie in de omgeving van Sangin op een IED, een geïmproviseerde mijn, gestapt. De onschendbaarheid van *The Lucky Dutch*, zoals de Nederlanders door andere landen soms werden genoemd, had haar grens blijkbaar bereikt. Het gevoel van onkwetsbaarheid was weg. Gelaten staarden de soldaten naar de grond. Tijdens de minuut stilte die voor Cor werd gehouden, zag Vik dat de vlag, die halfstok hing, door de wind heel even werd strakgetrokken. Het was alsof Cor hen zelf wilde bedanken en zeggen dat het zo goed was. Vik kreeg er kippenvel van. Achteraf bleek dat hij niet de enige was geweest die het had gezien.

Vlak voor het vertrek, op een vrije dag die Vik met zijn kinderen doorbracht, sneuvelden soldaat Timo Smeehuijzen en een aantal Afghaanse kinderen bij een zelfmoordaanslag in Tarin Kowt (TK). In het district Chora vonden hevige gevechten plaats tussen Nederlandse soldaten en de taliban. De beelden die hij samen met Lot op het journaal zag, maakten de missie ineens heel reëel. Lot liet haar hand ongemerkt naar die van Vik glijden en pakte hem,

zonder verder iets te zeggen, stevig vast. Vik wist niet goed wat hij moest zeggen, maar voelde haar angst en onrust.

*

‘Geeft acht!’ klinkt het op de appelplaats in Oirschot. Vik reageert enigszins geschrokken en springt iets te laat in de houding. Zijn dochter knijpt zachtjes in zijn hand; ze voelt dat het nu niet lang meer zal duren. Recht tegenover hem staat Lot met haar ouders en zijn moeder. Nog even kan hij naar ze kijken, maar achter hen ziet hij de bussen die hem en de anderen naar het vliegveld zullen brengen al klaarstaan.

Dan is het moment aangebroken om echt afscheid te nemen van familie en vrienden. Van de aanwezigen kent hij de meesten alleen uit de verhalen van zijn collega’s, met sommigen heeft hij vandaag pas voor het eerst kennismemaakt. Vik kent dit moment maar al te goed en wordt overvallen door tegenstrijdige emoties: terwijl hij de tranen om het afscheid probeert te verbergen, wil zijn lichaam gillen van blijdschap dat hij eindelijk gaat.

Na een laatste zoen weegt Vik zijn spullen en stapt snel de bus in. Hij wil eigenlijk niet zwaaien. Hij vindt het moeilijk om zijn Lot daar te zien staan met Jip en Janneke, zoals hij zijn kinderen soms plagerig noemt. Ze hebben allemaal tranen in hun ogen en ook hijzelf kan ze nu niet meer tegenhouden. Suus komt naast hem zitten. Ze legt haar hand geruststellend op zijn been.

Vlak voordat hij instapte gaf Lot hem een grote envelop. ‘Niet openmaken voordat je in het vliegtuig zit,’ fluisterde ze hem nog toe. Nieuwsgierig draait hij de envelop rond in zijn handen. Hij is nooit goed geweest in het bewaren van een verrassing. Het is de bijna kinderlijke nieuwsgierigheid die hem altijd doet verlangen naar nieuwe dingen. Uiteindelijk besluit hij de envelop toch maar in zijn tas te steken en kijkt nog één keertje om, hoewel hij weet dat er achter hem niets meer te zien valt.

Naarmate het afscheid dichterbij kwam, merkte hij in zijn omgeving dat deze missie anders werd beleefd dan voorgaande keren. Mensen waren bang, bang dat hij niet meer terug zou komen. Zelf was hij niet bezig met de vraag óf hij terug zou komen, maar meer hoe hij terug zou komen. Deze uitzending zou zijn leven gaan veranderen. Hij zou erachter komen of hij wel of niet geschikt was voor dit werk. Dit was de vraag die hem deed verlangen naar de missie. Dit verlangen was zó sterk, dat hij bereid was om bijna alles wat hem echt wat waard was ervoor te riskeren. De vraag als een lokroep naar 'de oorlog'. De komende missie was er een van wederopbouw. Er was een kans dat ook na deze missie het verlangen naar een antwoord nog bestond.

Als de bus eindelijk begint te rijden, wordt het stil. Hij kijkt naar Suus, die met gesloten ogen naast hem zit en ongetwijfeld denkt aan alle mensen die ze achterlaten.

Ze zijn getraind. Ze zijn opgeleid. Eenheden die er eerder waren, hebben hen zo goed mogelijk voorbereid. Ze gaan patrouilles uitvoeren, de bevolking informeren en beschermen. Vierenhalve maand zijn ze van huis, en ze hopen dat ze heel blijven.